

سنجش رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری

نادر شوهانی^۱ - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۰۸/۱۳

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۴/۱۴

چکیده

اولویت‌بندی مقاصد گردشگری را می‌توان به‌نوعی بخشی از فرایند برنامه‌ریزی فضایی در یک منطقه دانست چراکه هدف برنامه‌ریزی فضایی، شناخت سرزمین و چگونگی بهره‌برداری از این منابع همراه با پیش‌بینی وضع آینده استقرار مطلوب انسان و عملکرد وی در طبیعت به‌منظور تأمین رشد معقول، متوازن و مطلوب اقتصادی بر پهنه سرزمین و جلوگیری از بروز عدم تعادل و بازتاب‌های تخریبی و منفی فضای سرزمین است. هدف پژوهش حاضر سنجش برخورداری شهرستان‌های استان کرمانشاه از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری می‌باشد. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. به‌منظور سنجش میزان برخورداری شهرستان‌ها از زیرساخت‌های گردشگری از مدل waspas استفاده شده است. شاخص‌های بررسی شده در این پژوهش جهت تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری به تعداد ۱۰ و گزینه‌های آن ۱۴ شهرستان استان می‌باشد. نتایج حاصل از آن نشان می‌دهد استان کرمانشاه با ضریب ۰/۴۱۵۷ دارای رتبه نخست و شهرستان اسلام‌آباد غرب با ضریب ۰/۳۰۲۸ رتبه دوم و شهرستان سنقر با ضریب ۰/۲۸۹۴ رتبه سوم از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری را دارا می‌باشند و شهرستان ثلاث باباجانی با ضریب ۰/۱۳۹ و شهرستان هرسین با ضریب ۰/۱۷۰۶ به ترتیب محروم‌ترین شهرستان‌ها از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری در استان کرمانشاه هستند. بنابراین مدیریت گردشگری استان نیازمند توجه به شهرستان‌های محروم از زیرساخت‌های گردشگری می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: سنجش، شهرستان استان کرمانشاه، زیرساخت‌های گردشگری، مدل WASPAS.

مقدمه

امروزه صنعت گردشگری به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنایع در جهان شمرده می‌شود به طوری که منبع اصلی درآمد ارزی، اشتغال، ایجاد عدالت اجتماعی، رشد فرهنگی، افزایش رفاه و زمینه‌ای برای رشد بخش خصوصی و ابزاری برای توسعه زیرساخت‌ها است (Ata.G. G. et al, 2016:1). این صنعت به عنوان یکی از مهم‌ترین پدیده‌های هزاره سوم، طی نیم‌قرن اخیر با رشد تصاعد گونه خود، تأثیر به سزایی در رشد و پویایی اقتصادی و تبادل فرهنگی کشورها داشته و نقش غیرقابل انکاری در تحقق توسعه پایدار و تحکیم پیوندهای ملی، منطقه‌ای و جهانی دارد و با سرعت پرشتاب خود، جایگاه ویژه‌ای را در دنیا برای خود به وجود آورده است (رحیم نیا و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۷). تا جایی که طی شش دهه گذشته، گردشگری با رشدی فزاینده گسترش و تنوع یافته و امروزه به یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصادی روبه رشد در جهان تبدیل شده است. بر اساس آمار سازمان گردشگری جهانی^۱، در سال ۲۰۱۴ تعداد گردشگران بین‌المللی ۱۱۳۳ میلیون نفر و درآمد حاصل از این تعداد گردشگر ۱۲۴۵ میلیارد دلار گزارش شده است. همچنین ۶ درصد از کل صادرات کالاها و خدمات در جهان، به گردشگری اختصاص دارد و در مجموع، ۹ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان، به طور مستقیم و غیرمستقیم از اقتصاد گردشگری تأثیر می‌پذیرد (UNWTO, 2015:2). در این میان نواحی شهری به علت آن که جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیاری دارند، غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می‌شوند (سلطانی و شاهنوشی، ۱۳۹۱: ۶). امروزه در بسیاری از کشورهای پیشرفته در جهان، مراکز شهری، رابطه تنگاتنگی با کارکردهای فرهنگی و هنری، گذران اوقات فراغت و گردشگری دارند و به عنوان یک مجموعه غنی شهری تلقی می‌گردند (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۶). گردشگری به عنوان یک صنعت حیاتی نقش مهمی برای بسیاری از مناطق شهری جهان دارد (Jarvis et al, 2016:1). منابع گردشگری، محصولات و خدمات ارائه شده توسط مقصد گردشگری، مهم‌ترین جنبه‌های تعیین کننده جذابیت برای گردشگران است (Sanchez et al, 2014:1092). ارزیابی و سنجش معیارهای پتانسیل گردشگری یک مکان به جذب آن، ظرفیت برد، تغییرپذیری فصلی، دسترسی، پایداری، زیرساخت‌های گردشگری و منافع اقتصادی بستگی دارد (Cetin & Sevik, 2016; Kocan, 2016; Feng & Lusch, 2010). شرایط مبنایی برای توسعه گردشگری شهری به دودسته تقسیم می‌شود: ۱. مشخصات درونی مانند سرمایه‌های تاریخی، زیرساخت‌های مناسب شهری و دسترسی آسان به امکانات؛ ۲. به ویژگی‌های بیرونی مانند تصویر ذهنی و ادراک از طرف دنیای بیرون بستگی دارد. ولی محققان ایرانی نظری متفاوت در این باره دارند، آن‌ها معتقدند نخستین شرط موفقیت هر شهر در توسعه گردشگری شهری، وجود زیرساخت‌های مناسب شهری و مدیریت عاقلانه و مدبرانه در عرصه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و غیره است و دومین شرط، تنسيق و آمایش جاذبه‌های شهر و ایجاد تسهیلات و امکاناتی است که دسترسی به جاذبه‌ها را بیش از پیش آسان سازد (قنبری و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۱). نحوه پراکندگی زیرساخت‌های گردشگری در شهر، محصول تصمیم‌گیری‌های انسانی است و کارکردهای انسانی متأثر از ساختار جامعه و نیازهای آن‌هاست. از این رو شناسایی توزیع فضایی عناصر گردشگری در شهر ضمن مشخص کردن فرهنگ جامعه شهری، نقش مؤلفه‌های اقتصادی-سیاسی، فرهنگی و سازمان‌های دولتی و خصوصی مؤثر در شکل‌گیری این الگوها را نشان می‌دهد. بنابراین بررسی نحوه پراکنش پدیده‌ها در شهر یکی از موضوعات مهم به شمار می‌آید. شاید این گفته شيفر که "جغرافیا زمانی علم محسوب می‌شود که بر آرایش فضایی پدیدارها در حوزه معین تأکید کند نه بر خود پدیدارها" دلیل محکمی بر این ادعا باشد (نظم فر و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۲). وجود زیرساخت‌های مناسب و توزیع مناسب خدمات در جذب گردشگران به طرف مکان‌های مستعد گردشگری بسیار تعیین کننده است. مقصود از امکانات یا جاذبه‌ها، تشکیلات یا مکان‌هایی است که به منظور تأمین خواسته‌های گردشگران به وجود آمده و آن‌ها می‌توانند از این امکانات استفاده و گردش کنند (تقوایی و رنجبردستانی، ۱۳۸۹: ۲۳). ارزیابی شهرستان‌ها به لحاظ برخورداری از شاخص‌های گردشگری نیاز به برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی و اقتصادی مخصوص هر یک از مناطق دارد (Baležentis et al, 2012:2). اکنون نکته مهم در برنامه‌ریزی بر اساس جاذبه‌ها، نحوه اولویت‌بندی در توسعه و چگونگی توسعه

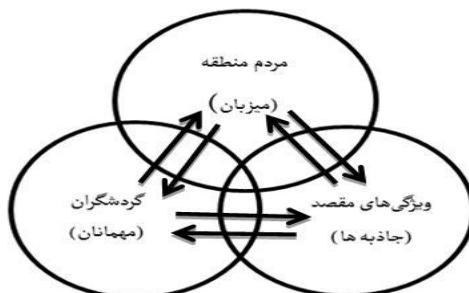
آن‌هاست. برای سنجش و اولویت‌بندی جاذبه‌ها معمولاً معیارهای مختلفی از قبیل: اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیرساختی، زیست-محیطی، نهادی، قانونی و جغرافیایی مورد توجه قرار می‌گیرد تا بر اساس آن‌ها بتوان نسبت به جاذبه‌های گوناگون تصمیم‌گیری نمود در شرایطی که معیارهای گوناگون همسو نیستند، تصمیم‌گیری باید در یک فضای چندبعدی صورت پذیرد. در چنین شرایطی روش‌های ارزیابی چند معیاری، با توجه به اینکه در آن‌ها فرض بر این است که هر یک از معیارها محور یا بعد جداگانه‌ای هستند، می‌تواند استفاده شود (قالیباف و شعبانی‌فرد، ۱۳۹۰: ۱۴۹). اولویت‌بندی مقاصد گردشگری را می‌توان به‌نوعی بخشی از فرایند برنامه‌ریزی فضایی در یک منطقه دانست چراکه هدف برنامه‌ریزی فضایی، شناخت سرزمین و چگونگی بهره‌برداری از این منابع همراه با پیش‌بینی وضع آینده استقرار مطلوب انسان و عملکرد وی در طبیعت به‌منظور تأمین رشد معقول، متوازن و مطلوب اقتصادی بر پهنه سرزمین و جلوگیری از بروز عدم تعادل و بازتاب‌های تخریبی و منفی فضای سرزمین است (معصومی اشکوری، ۱۳۸۷: ۱۸). شهرها دارای نابرابری در توزیع زیرساخت‌های گردشگری هستند که این امر دستیابی گردشگران را به امکانات و خدمات موردنیاز با مشکل روبرو کرده است. بنابراین، شناسایی میزان دستیابی گردشگران به زیرساخت‌های گردشگری از ضروری‌ترین موضوعات قابل بررسی است. از آنجایی که اصلی‌ترین عوامل توسعه صنعت گردشگری در هر مکان تأمین زیرساخت‌های لازم برای آن است؛ بنابراین سنجش وضع موجود و توزیع جغرافیایی آن برای برنامه‌ریزی امری مهم است. پژوهش حاضر باهدف سنجش کارایی سطح برخورداری شهرستان‌های استان کرمانشاه به لحاظ زیرساخت‌های گردشگری به کمک مدل‌ها و فنون آماری و تعیین میزان برخورداری شهرستان‌های استان از مواهب رویکرد سیاسی مدیران و مسئولین شهری ارائه شده است. لذا، آگاهی از این میزان نابرابری برای ایجاد تعادل و به‌منظور شکل دادن فضاهای مناسب و همچنین برنامه‌ریزی در جهت صحیح و مبتنی بر عدالت ضروری به نظر می‌رسد. خروجی این مقاله کمک می‌کند مدیران و برنامه‌ریزان شهری تصویری روشن و کمی از میزان برخورداری شهرستان‌های استان به لحاظ شاخص‌های توسعه زیرساخت‌های گردشگری داشته باشند. شمس‌الدینی و سنایی مقدم (۱۳۹۷) در پژوهشی به تحلیلی بر سنجش زیرساخت‌های گردشگری در فضاهای شهری (مطالعه موردی: شهر زنجان) پرداخته‌اند. نتایج حاصله از مدل تاپسیس نشان داد که هتل بزرگ با وزن ۰/۷۲ با اختلاف فاحش نسبت به سایر هتل‌های شهر زنجان در رتبه اول قرار دارد. این هتل از نظر شاخص‌های مهمی همچون زیبایی ظاهری و فضای داخل هتل، داشتن سوئیت، رستوران، کافی‌شاپ، اینترنت و ماهواره بالاترین وزن را در بین سایر هتل‌ها برخوردار است. مسافرخانه حافظ نیز با وزن ۰/۶۹۴ در بین مسافرخانه‌ها در رتبه اول قرار دارد. کیفیت بهتر فضای مهمان‌سرا، داشتن سوئیت و تعداد خدمه از جمله مهم‌ترین امتیازات این مسافرخانه نسبت به سایر مسافرخانه‌های دیگر می‌باشد. عیسی‌لو و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی به سنجش سطح برخورداری شهرستان‌های استان مرکزی به لحاظ زیرساخت‌های گردشگری پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شهرستان اراک، ساوه و خمین در رتبه‌های نخست و شهرستان‌های خنداب و فراهان در رتبه‌های آخر قرار دارند. همچنین نتایج به‌کارگیری ضریب چولگی پیرسونی بیانگر نامتعادل بودن و ضعف شهرستان‌های استان مرکزی از لحاظ برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری است. لذا اولویت‌بندی شهرستان‌های این استان به لحاظ معیارهایی نظیر: پتانسیل‌های گردشگری، حوزه نفوذ، مناطق محرک توسعه، انگیزه سرمایه‌گذاری؛ به‌منظور توزیع بهینه زیرساخت‌ها امری الزامی است که در اسناد توسعه و آمایش استان مرکزی باید مورد بازبینی و اقدام جدی قرار گیرند. نظم‌فر و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود سطح‌بندی شهرستان‌های استان هرمزگان در بهره‌مندی از زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل تلفیقی کاندراست پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شهرستان‌های بندرعباس، بندرلنگه و میناب جزء شهرستان‌های برخوردار، شهرستان‌های بشاگرد، رودان و قشم جزء شهرستان‌های نیمه برخوردار و شهرستان‌های بستک، حاجی‌آباد، جاسک، پارسیان، خمیر، سیریک و ابوموسی جزء شهرستان‌های محروم می‌باشند. یافته‌های پژوهش حاضر، عدم انطباق در توزیع و شکاف عمیق در برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری در شهرستان‌های استان هرمزگان را نشان می‌دهد. به‌طوری که بر اساس نتایج مدل تلفیقی کاندراست اختلاف برخوردارترین شهرستان (بندرعباس) با محروم‌ترین شهرستان (ابوموسی) استان عدد ۲۴ می‌باشد. بنابراین مدیریت گردشگری استان هرمزگان، نیازمند توجه به

شهرستان‌های محروم از زیرساخت‌های گردشگری می‌باشد. اکبری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به سنجش کارایی نسبی شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی در بخش زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل رویکرد تحلیل پوششی داده‌ها (DEA) پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در سطح استان در بین شهرستان‌ها از نظر توزیع زیرساخت‌های گردشگری عدم تعادل وجود دارد به طوری که ۰/۲۹ کارا، ۰/۳۸ نیمه کارا و ۰/۳۳ ناکارا هستند. علت اصلی ناکارایی شهرستان‌ها، استفاده بسیار زیاد از ورودی‌ها در قبال تولید اندک خروجی‌هاست. به‌طور کلی، راه‌حل اصلی رفع نابرابری‌ها و رساندن مناطق ناکارا به مرز کارایی، پیروی از موازین عدالت اجتماعی در همه ابعاد و الگو قرار دادن شهرستان‌های کارا از بعد عملکرد از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری است تا از این راه، تصمیم‌گیری‌ها همسو با توسعه یکپارچه مناطق مختلف استان باشد. موسوی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی و اولویت‌بندی توان‌ها و زیرساخت‌های توسعه گردشگری با روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره (مورد مطالعه: شهرستان‌های استان کردستان) پرداخته‌اند. با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش، شهرستان سنندج در سطح فرا برخوردار و شهرستان‌های دهگلان و دیواندره در سطح فرو برخوردار (محروم) به لحاظ شاخص‌های زیرساختی گردشگری قرار گرفته‌اند. همچنین، طبق نتایج روش ضریب پراکندگی نیز معیارهای: تعداد فروشگاه‌های صنایع دستی و تعداد دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری و شرکت‌های حمل‌ونقل و مسافرتی به‌طور نابرابری در میان شهرستان‌های این استان توزیع شده است که توجه مسئولان و مدیران شهرها جهت تقویت و احداث این اماکن در شهرستان‌های این استان و پیشرفت این صنعت ارزشمند را می‌طلبد. هاوونگ و همکاران (۲۰۱۸) به مطالعه پژوهشی تحت عنوان ارزیابی چند معیاره پتانسیل گردشگری در ارتفاعات مرکزی ویتنام پرداخته‌اند که در آن برای تجزیه و تحلیل فاصله از روش GIS و برای تعیین ضریب وزنی معیارها از روش AHP و برای تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اصلی پژوهش از روش PCA استفاده کرده‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که ارتفاعات مرکزی پتانسیل قابل ملاحظه‌ای برای توسعه گردشگری در ۹۹ مکان بالقوه گردشگری در زمینه‌های گردشگری محیط‌زیست و ۴۵ مکان گردشگری فرهنگی را دارا می‌باشد. با این حال، این منطقه در حال حاضر با زیرساخت‌های ضعیف گردشگری با پتانسیل خارجی کم مواجه است. بهبود زیرساخت‌های گردشگری، کیفیت خدمات و تقویت ارتباطات با دیگر مکان‌های گردشگری برای تنوع بخشیدن به محصولات گردشگری و افزایش جذابیت مقاصد منطقه‌ای پیشنهاد شده است. جعفری و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان رتبه‌بندی جاذبه‌های گردشگری بر پایه احتمال پذیرش گردشگران با استفاده از مدل طبقه‌بندی عددی به مطالعه شهر خوی پرداخته‌اند. در این پژوهش نویسندگان به بررسی مناطق توریستی جذاب شهر با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از مدل طبقه‌بندی عددی به اولویت‌بندی این مناطق پرداخته‌اند. نتایج بررسی‌های نشان داد برج شمس تبریزی بیشترین پتانسیل در جذب گردشگر را دارا می‌باشد. آبخار بادلام و منطقه حفاظت شده از دیگر مناطق با توان بالقوه گردشگری شهر خوی در این بررسی می‌باشند. اما کمبود امکانات، خدمات و زیرساخت‌های موجود با خطرات طبیعی در این منطقه منجر به شکست نسبی این شهر در جذب گردشگر شده است. اگرچه تحقیق در باب سنجش و رتبه‌بندی شهرستان‌ها و استان‌های کشور از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری تاکنون مطالعات زیادی انجام شده است اما در رابطه با شاخص‌های مورد بررسی در شهرستان‌های استان کرمانشاه بر اساس سالنامه آماری سال ۱۳۹۵ تاکنون مطالعه‌ای صورت نگرفته است از این رو می‌توان نوآوری پژوهش حاضر را بیان نمود.

مبانی نظری

آگاهی جوامع از این که گردشگری منبع درآمدی ارزی بسیار مناسب و قابل ملاحظه‌ای در اختیار یک کشور قرار می‌دهد، باعث شده است که گردشگری مفهومی بسیار گسترده در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... پیدا کند و به‌عنوان یک صنعت تلقی شود (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۴). صنعت گردشگری چنان گسترده شده است که می‌توان آن را از عمده‌ترین نیروهای شکل‌دهنده جهان امروز دانست که مزایای اقتصادی بی‌شماری برای جوامع در بر دارد. علاوه بر این، گردشگری در تعاملات بین سطوح محلی و جهانی نقش حائز اهمیتی پیدا کرده است

(Tucker, 2003: 24). گردشگری شهری شاخه‌ای جدید در مطالعات گردشگری است که از اوایل دهه ۹۰ با نظریه‌های آشورث وارد ادبیات گردشگری شده است از آن زمان تاکنون پژوهشگران زیادی این نوع گردشگری را از جنبه‌های مختلف بررسی کرده‌اند. از آن جمله، ارزیابی توزیع فضایی عناصر گردشگری است. این نوع گردشگری یکی از بحث‌های جدیدی است که در چند سال اخیر مطرح شده است و با توجه به ماهیت موضوع از روش‌های کمی و مدل‌های آمار فضایی در بررسی آن استفاده می‌شود. عناصر گردشگری شهری به دو بخش اولیه و ثانویه تقسیم می‌شود. عناصر اولیه همان جاذبه‌های شهری هستند که گردشگران را به خود جلب می‌کنند اما عناصر ثانویه آن دسته از خدمات و امکانات را شامل می‌شود که رفاه گردشگران را فراهم می‌کند مانند هتل‌ها، مسافرخانه‌ها، رستوران‌ها و غیره. این مراکز به‌عنوان مبدأ و مقصد گردش‌های روزانه در شهر اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند و نحوه جای‌گیری آن‌ها در شهر، می‌تواند کاهش یا افزایش فضای خدماتی و تغییر الگوی رفتاری گردشگران را به همراه داشته باشد (احدنژاد روشتی و صالحی میشانی، ۱۳۹۱: ۹۲). عوامل مختلفی در توسعه گردشگری نقش دارند که ارتباط و تعامل بین آن‌ها، توسعه گردشگری را شکل می‌دهد، اما سه عامل اصلی در توسعه گردشگری عبارت‌اند از: گردشگران، مردم منطقه و ویژگی‌های مقصد؛ به عبارت دیگر میهمانان، میزبانان و جاذبه‌ها سه عامل اصلی در توسعه گردشگری به شمار می‌آیند (زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۱، ۵۵).

شکل شماره ۱. عوامل اصلی توسعه صنعت گردشگری (زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۱، ۵۵)

چند دیدگاه غالب درباره توسعه صنعت گردشگری وجود دارد که عبارت‌اند از:

الف) دیدگاه موافقین: این گروه با اشاره به جنبه‌های مثبت اقتصادی، اجتماعی، توریسم از اشتغال‌زایی، ارز آوری، ماندگاری اقتصادی، حفاظت منابع طبیعی، تعمیر و نگهداری ابنیه باستانی، تعامل فرهنگ‌ها و حفظ صلح‌انگیزه گسترش این صنعت را قوت بخشیدند. این دیدگاه حمایتی به توسعه هر چه بیشتر تأسیسات و امکانات، جلب جهانگرد و گردشگر اهمیت می‌دهد و از این جهت می‌کوشد مشکلات اقتصادی جامعه را به حداقل برساند. در این دیدگاه دولت نباید در امور اجرایی توسعه جهانگردی دخالت کند بلکه نقش تصویب و اتخاذ سیاست‌ها و قوانین است که از توسعه گردشگری حمایت می‌کند. این دیدگاه در دهه ۶۰ میلادی در غرب طرفداران بسیاری داشت (موسوی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۲).

ب) دیدگاه مخالفین: در مقابل نظریات موافقین توسعه گردشگری که آن را امری مثبت می‌دانند، عده‌ای بر آثار منفی گردشگری عقیده دارند. در این دیدگاه گردشگری بر فرهنگ‌زدایی و کالایی شدن فرهنگ، افزایش میزان جرائم و ناهنجاری‌ها و تنزل ارزش‌ها می‌انجامد. طرفداران این دیدگاه معتقدند که طرح‌ها و برنامه‌های گردشگری همه داشته‌های جامعه را در خدمت پول و درآمد ارزی قرار می‌دهد و این درآمد به بهای گزاف به دست می‌آید (امانپور و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۰۷).

ج) دیدگاه‌های توسعه تطبیقی گردشگری: ایده این گروه نتیجه مناظرات دو گروه فوق‌الذکر بوده است. که با تلفیق بیانی‌های موافق و مخالف نوعی توسعه گردشگری بر مبنای پاسخگویی به ارزش‌های اقتصادی مردم، منابع مصنوعی و طبیعی آن‌ها پیشنهاد کردند که گردشگری شهری و روستایی، همساز و کنترل‌پذیر، زیست‌محیطی، فرهنگی و ... گزینه‌های پیشنهادی آن‌ها بوده است و تأکید بر استفاده از منابع محلی، سهولت مدیریت، ندانستن نقش تخریبی، تعامل مهمان و میزبان و در نظر گرفتن منافع هر دو گروه دارند. این دیدگاه در دهه ۸۰ میلادی مطرح گردید و دولت‌ها

کوشیدند تا با اتخاذ سیاست‌های مناسب گردشگری برای کشور خود نوعی سازگاری میان مصالح جمعی و توسعه گردشگری اتخاذ نمایند و به جای محدود کردن آن توسعه را با منافع ملی هماهنگ سازند (موسوی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۲).

یکی از عناصر تأثیرگذار بر توسعه گردشگری زیرساخت‌ها می‌باشند. زیرساخت‌های گردشگری عواملی هستند که به قصد ارائه خدمات و انتفاع توسعه خدمات به گردشگران یا میهمانان طبق ضوابط ارائه می‌شود (شماعی و موسوی وند ۱۳۹۰: ۲۸). به دلیل هزینه‌های سرمایه‌ای بالا معمولاً دولت‌ها عهده‌دار تهیه زیرساخت‌های گردشگری می‌شوند و اغلب به مردم محلی نیز سرویس می‌دهند (طالقانی و فتاحی، ۱۳۸۴: ۵۵). از زیرساخت‌های مؤثر بر صنعت گردشگری می‌توان به شبکه راه‌های زمینی، دریایی و هوایی، تسهیلات هتل، رستوران، اقامتگاه‌ها و... اشاره نمود. در گزارش شورای جهانی گردشگری و سفر ۱ از متغیرهای تعداد اتاق هتل‌ها، شرکت‌های بین‌المللی اجاره خودرو و دستگاه‌های ATM پذیرنده کارت‌های بین‌المللی به‌عنوان زیرساخت‌های ویژه گردشگری یاد شده است (Zabkar et al, 2010: 546). زیرساخت‌های یکی از ارکان چهارگانه گردشگری در کنار سایر ارکان از قبیل منابع طبیعی، منابع فرهنگی و روحیه مهمان‌نوازی است ارکان گردشگری ترکیبی از فعالیت‌ها، خدمات و صنایع را شکل می‌دهد. کمیت و کیفیت این عوامل نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت یا عدم موفقیت گردشگری در هر منطقه ایفا می‌کند (ابراهیم پور و اربطانی، ۱۳۹۱: ۴).

روش پژوهش

این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از حیث محتوا در زمره تحقیقات توصیفی - تحلیلی است. روش جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای - اسنادی و میدانی می‌باشد. همچنین بر اساس مطالعه کتابخانه‌ای و ادبیات تحقیق و مصاحبه با اساتید و کارشناسان آشنا با موضوع و همین‌طور داده‌های موجود در سالنامه آماری استانداری استان کرمانشاه در سال ۱۳۹۵ شاخص‌های که قابلیت جمع‌آوری اطلاعات آن‌ها وجود داشت برای پژوهش در نظر گرفته شده است. شاخص‌های نهایی به‌دست آمده در جدول ۱ نشان داده شده است. همان‌گونه که از جدول شاخص‌ها قابل مشاهده است، شاخص‌ها به‌صورت مثبت و منفی می‌باشند. معیار مثبت با افزایش مقدار آن میزان مطلوبیت برای کسب رتبه بالاتر در اولویت‌بندی افزایش خواهد یافت، مانند معیار نمونه مناطق گردشگری که در آن هرچه‌قدر تعداد نمونه‌ها بیشتر باشد نشان می‌دهد این شاخص در وضعیت مناسب‌تری قرار می‌گیرد. در مقابل، شاخص منفی به شاخصی اطلاق می‌شود که با افزایش مقدار آن میزان مطلوبیت کاهش می‌یابد. از آنجایی که هدف این پژوهش رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه از نظر شاخص‌های موردنظر در زمینه توسعه گردشگری می‌باشد از این‌رو از روش WASPAS که هدف آن رتبه‌بندی آلترناتیوها (گزینه‌ها) می‌باشد استفاده شده است. جهت وزن دهی به شاخص‌ها از روش آنتروپی شانون استفاده شده است. برای انجام این کار و تعیین میزان اهمیت هر یک از شاخص‌ها از نظرات ۳۰ نفر از خبرگان بهره گرفته شده است. پس از وزن دهی به شاخص‌ها نوبت به مشخص نمودن گزینه‌ها می‌رسد. در این پژوهش با توجه به اینکه مطالعه موردی شهرستان‌های استان کرمانشاه می‌باشد لذا هر شهرستان به‌عنوان یک گزینه در نظر گرفته شده است که در مجموع تعداد ۱۴ شهرستان می‌باشند. پس از این مرحله ماتریس تصمیم (ستون‌ها به‌عنوان معیارها و سطرها به‌عنوان گزینه‌های پژوهش) تشکیل گردیده است.

جدول شماره ۱. تعریف عملیاتی متغیرها و شاخص‌های تحقیق

ردیف	معیارها	نوع معیار
۱	جاذبه‌های تاریخی	+
۲	جاذبه‌های مذهبی	+
۳	جاذبه‌های طبیعی	+
۴	تعداد هتل‌های چند ستاره	+

۵	اقامتگاه‌های عمومی	+
۶	رستوران و واحدهای پذیرایی	+
۷	مناطق نمونه گردشگری	+
۸	دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری	+
۹	کارگاه‌های صرف غذا و نوشیدنی	+
۱۰	روستاهای هدف گردشگری	+

مدل WASPAS یا (Weighted Aggregates Sum Product ASSESSMENT) یکی از تکنیک‌های نوین تصمیم‌گیری است. این مدل در سال ۲۰۱۲ ارائه شده و به‌عنوان یکی از روش‌های MCDM قوی شناخته شده است (Ginevicius, 2011; Simanaviciene & Ustinovicius, 2012). این مدل می‌تواند در مسائل پیچیده تصمیم‌گیری کارایی بالایی داشته باشد و همچنین نتایج حاصل از این مدل از دقت بالایی برخوردار باشند. لازم به یادآوری است مدل جمع وزنی یکی از بهترین و شناخته شده‌ترین مدل‌های تصمیم‌گیری در حل مسائل چند معیاره است. یک مسئله در مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره با m گزینه و n معیار تصمیم‌گیری تعریف می‌شود. WJ نشان‌دهنده اهمیت نسبی معیار و x_{ij} ارزش عملکرد گزینه i بر حسب معیار j می‌باشد. بنابراین اهمیت نسبی نهایی گزینه i ، در تابع زیر به‌عنوان Q_i نشان داده شده است که در آن x_{ij} به‌عنوان مقدار نرمالیزه شده معیار j ام از گزینه i تعریف شده است (Fishburn, 1967; Triantaphyllou, 2000):

$$Q_i^{(1)} = \sum_{j=1}^n x_{ij} \times w_j \quad \text{رابطه (۱)}$$

بر اساس مدل تولید وزنی (WPM) اهمیت نسبی کلی گزینه i ام به‌عنوان $Q_i^{(2)}$ نشان داده می‌شود که به‌صورت تابع زیر تعریف می‌شود (Bridgman, 1992; Miller and Starr, 1969):

$$Q_i^{(2)} = \max \prod_{j=1}^n (x_{ij})^{w_j} \quad \text{رابطه (۲)}$$

تلاش شده است یک معیار ترکیبی برای تعیین اهمیت نهایی هر گزینه بکار برده شود که در این معیار ترکیبی سهم برابری از (WSM) و (WPM) برای ارزیابی نهایی گزینه‌ها داده شود (Saparauskas et al, 200, 2011):

$$Q_i = 0.5Q_i^{(1)} + 0.5Q_i^{(2)} \quad \text{رابطه (۳)}$$

$$Q_i = \lambda \sum_{j=1}^n x_{ij} w_j + (1 - \lambda) \prod_{j=1}^n (x_{ij})^{w_j}, \lambda = 0, \dots, 1$$

مقادیر بهینه λ می‌تواند با گسترش تابع زیر محاسبه شود:

$$\lambda = \frac{\sigma^2(Q_i^{(2)})}{\sigma^2(Q_i^{(1)}) + \sigma^2(Q_i^{(2)})} \quad \text{رابطه (۵)}$$

واریانس‌های $Q_i^{(2)}$ و $Q_i^{(1)}$ از طریق توابع زیر بایستی محاسبه شود:

$$\sigma^2(Q_i^{(1)}) = \sum_{j=1}^n x_{ij} w_j^2 \sigma^2(x_{ij}) \quad \text{رابطه (۶)}$$

$$\text{رابطه (۷)}$$

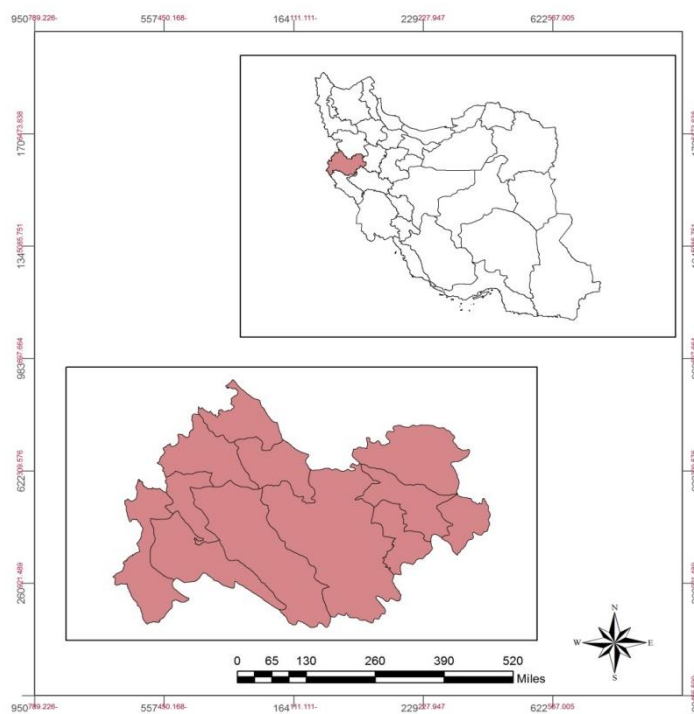
$$\sigma^2(Q_i^{(2)}) = \sum_{j=1}^n \left[\frac{\prod_{j=1}^n (x_{ij})^{w_j} \times w_{ij}}{(x_{ij})^{w_j} (x_{ij})^{(1-w_j)}} \right]^2 \sigma^2(x_{ij})$$

برآورد واریانس مقادیر معیارهای نمایزه شده اولیه از طریق فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$\sigma^2(x_{ij}) = (0.05x_{ij})^2 \quad \text{رابطه (۸)}$$

محدوده مورد مطالعه

استان کرمانشاه با وسعتی معادل ۲۵۰۴۵.۴ کیلومترمربع به مرکز شهر کرمانشاه در میانه ضلع غربی کشور واقع شده است. این استان که حدود ۱.۴۵ درصد از مساحت کل کشور را دارا می‌باشد بین مدار جغرافیایی ۳۳ درجه و ۴۱ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۰۶ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته و از نظر موقعیت جغرافیایی از شمال به استان کردستان، از جنوب به استان‌های لرستان و ایلام، از شرق به استان همدان و از غرب با ۳۷۱ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق همسایه است. ارتفاع متوسط آن از سطح دریاهای آزاد در حدود ۱۲۰۰ متر است. این استان از لحاظ تقسیمات کشوری به ۱۴ شهرستان، ۳۲ شهر، ۳۱ بخش و ۸۶ دهستان تقسیم شده است. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت استان کرمانشاه ۱۹۵۲۴۳۴ نفر بوده است.

شکل شماره ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

بحث و یافته‌ها

در ابتدا، بر اساس شاخص‌های پژوهش که در جدول شماره ۱ به آن‌ها اشاره شد داده‌های وضع موجود در شهرستان‌های استان کرمانشاه گردآوری و سپس از ترکیب شاخص‌ها و گزینه‌ها ماتریس وضع موجود تنظیم گردید (جدول شماره ۲). گزینه‌های هدف از تعداد ۱۴ شهرستان در استان کرمانشاه و شاخص‌های مورد ارزیابی نیز به تعداد ۱۰ عنوان در نظر گرفته شدند که به صورت X1 تا X10 کدگذاری شده‌اند.

جدول شماره ۲. ماتریس وضع موجود

شاخص‌ها	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
گزینه‌ها										
اسلام‌آباد غرب	۶	۴	۸	۲	۱	۳	۲	۳	۱۳۸	۲
پاوه	۳۳	۶	۴۹	۳	۱	۱۱	۷	-	۸۲	۳
ثلاث باباجانی	۲۰	۱	۱۳	۰	۰	۰	۳	-	۰	۰
جوانرود	۱۶	-	۱۸	۱	۱	۰	۲	۲	۹۲	۰
دالاهو	۳۳	۱۵	۱	۲	۱	۰	۲	-	۰	۲
روانسر	۵	۱	۱۳	۲	۲	۰	۳	-	۰	۰
سر پل ذهاب	۳۲	۱	۱۶	۰	۰	۰	۴	۱	۵۱	۱
سنقر	۱	۲	۱۱	۲	۱	۹	۳	۱	۷۵	۲
صحنه	۹	۵	۲۳	۱	۱	۰	۳	۱	۴۶	۱
قصر شیرین	۷	۱	۲	۱۲	۲	۶	۳	۱	۴۰	۰
کرمانشاه	۱۵	۳	۱۸	۲۷	۱۸	۱۲	۶	۳۶	۹۳۹	۰
کنگاور	۱۹	۴	۱۵	۰	۰	۰	۳	۲	۹۴	۱
گیلان غرب	۱۲	۲۰	۶	۱	۰	۰	۴	-	۳۷	۱
هرسین	۲۱	۰	۶	۱	۰	۰	۵	۲	۳۸	۱

پس از تشکیل ماتریس وضع موجود، بایستی جهت استاندارد کردن آن، وزن دهی شاخص‌ها صورت گیرد. در این پژوهش با توجه به شاخص‌های انتخابی، جهت وزن دهی شاخص‌ها از روش وزن دهی آنتروپی شانون بهره گرفته شده است. نتایج وزن دهی حاصل از این روش برای هریک از شاخص‌های پژوهش در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول شماره ۳. وزن دهی شاخص‌ها با استفاده از روش آنتروپی شانون

شاخص	وزن	شاخص	وزن
X1	۰/۱۲۱۹۵	X6	۰/۱۵۵۲
X2	۰/۰۷۳۳۸	X7	۰/۱۵۵۶۳
X3	۰/۰۹۵۵۹	X8	۰/۰۰۸۱۱
X4	۰/۰۲۴۰۷	X9	۰/۱۲۳۵۲
X5	۰/۲۲۰۱۵	X10	۰/۰۲۲۴۱

در مرحله بعدی و پس از محاسبه وزن شاخص‌ها استاندارد کردن ماتریس وضع موجود با توجه به نوع شاخص‌ها (شاخص‌های با جهت مثبت و منفی) ماتریس نرمال شاخص‌ها برای هر کدام از گزینه‌های مورد مطالعه انجام شد که نتایج آن در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول شماره ۴. ماتریس نرمال شاخص‌ها

ماتریس نرمال	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
اسلام‌آباد غرب	۰/۲۸۲۸	۰/۲۹۷	۰/۳۲۸۸	۰/۲۱۵۹	۰/۳۶۳۸	۰/۱۶۹	۰/۳۶۶۵	۰/۲۷۰۳	۰/۳۲۹۳	۰/۲۸۲۸
پاوه	۰/۴۲۴۳	۰/۲۹۷	۰/۱۶۴۴	۰/۲۸۷۹	۰/۳۶۳۸	۰/۱۶۹	۰/۲۴۴۳	۰/۳۲۷۹	۰/۳۲۹۳	۰/۴۲۴۳
ثلاث باباجانی	۰/۱۴۱۴	۰/۰۹۹	۰/۱۶۴۴	۰/۲۱۵۹	۰/۱۲۱۳	۰/۱۶۹	۰/۱۲۲۲	۰/۲۷۰۳	۰/۱۰۹۸	۰/۱۴۱۴
جوانرود	۰/۱۴۱۴	۰/۲۹۷	۰/۳۲۸۸	۰/۱۴۱۴	۰/۱۲۱۳	۰/۱۶۹	۰/۱۲۲۲	۰/۲۷۰۳	۰/۲۱۹۵	۰/۱۴۱۴
دالاهو	۰/۴۲۴۳	۰/۰۹۹	۰/۱۶۴۴	۰/۲۱۵۹	۰/۱۲۱۳	۰/۱۶۹	۰/۲۴۴۳	۰/۲۷۰۳	۰/۲۱۹۵	۰/۴۲۴۳
روانسر	۰/۱۴۱۴	۰/۰۹۹	۰/۱۶۴۴	۰/۲۸۷۹	۰/۱۲۱۳	۰/۳۲۸۱	۰/۲۴۴۳	۰/۲۷۰۳	۰/۲۱۹۵	۰/۱۴۱۴
سر پل ذهاب	۰/۲۸۲۸	۰/۲۹۷	۰/۱۶۴۴	۰/۲۸۷۹	۰/۱۲۱۳	۰/۱۶۹	۰/۱۲۲۲	۰/۲۷۰۳	۰/۱۰۹۸	۰/۲۸۲۸
سنقر	۰/۴۲۴۳	۰/۲۹۷	۰/۱۶۴۴	۰/۲۸۷۹	۰/۴۸۵۱	۰/۱۶۹	۰/۲۴۴۳	۰/۲۷۰۳	۰/۲۱۹۵	۰/۴۲۴۳
صحنه	۰/۲۸۲۸	۰/۲۹۷	۰/۳۲۸۸	۰/۲۸۷۹	۰/۱۲۱۳	۰/۱۶۹	۰/۲۴۴۳	۰/۲۷۰۳	۰/۴۳۹۱	۰/۲۸۲۸
قصر شیرین	۰/۱۴۱۴	۰/۲۹۷	۰/۱۶۴۴	۰/۲۸۷۹	۰/۳۶۳۸	۰/۳۲۸۱	۰/۴۸۸۷	۰/۲۰۲۷	۰/۱۰۹۸	۰/۱۴۱۴
کرمانشاه	۰/۱۴۱۴	۰/۲۹۷	۰/۴۹۳۲	۰/۲۸۷۹	۰/۴۸۵۱	۰/۶۷۶۱	۰/۴۸۸۷	۰/۲۷۰۳	۰/۳۲۹۳	۰/۱۴۱۴

کنگاور	۰/۱۴۱۴	۰/۲۹۷	۰/۳۲۸۸	۰/۲۱۵۹	۰/۱۲۱۳	۰/۱۶۹	۰/۱۲۲۲	۰/۲۷۰۳	۰/۲۱۹۵	۰/۱۴۱۴
گیلان غرب	۰/۲۸۲۸	۰/۲۹۷	۰/۱۶۴۴	۰/۲۸۷۹	۰/۱۲۱۳	۰/۱۶۹	۰/۱۲۲۲	۰/۲۷۰۳	۰/۴۳۹۱	۰/۲۸۲۸
هرسین	۰/۱۴۱۴	۰/۲۹۷	۰/۳۲۸۸	۰/۳۵۹۹	۰/۱۲۱۳	۰/۱۶۹	۰/۱۲۲۲	۰/۲۷۰۳	۰/۱۰۹۸	۰/۱۴۱۴

در مرحله بعدی و در گام چهارم محاسبات نوبت به برآورد واریانس مقادیر معیارهای نرمالیزه شده اولیه می‌رسد. که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول شماره ۵. جدول ماتریس واریانس شاخص‌ها

ماتریس واریانس	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
اسلام‌آباد غرب	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۲
پاوه	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۵
ثلاث باباجانی	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲
جوانرود	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱
دالاهو	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۵
روانسر	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱
سر پل ذهاب	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲
سنقر	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۵
صحنه	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۲
قصر شیرین	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱
کرمانشاه	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱
کنگاور	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱
گیلان غرب	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۲
هرسین	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱

در گام بعدی محاسبه واریانس‌های $Q_2(Qi1)$ و $Q_2(Qi2)$ می‌باشد. مقادیر محاسبه‌شده برای این گام از محاسبات در جدول زیر بیان شده است.

جدول شماره ۶. مقادیر محاسبه‌شده واریانس‌ها برای تمام گزینه‌ها

ماتریس واریانس	$Q^2(Qi^1)$	$Q^2(Qi^2)$
اسلام‌آباد غرب	۰/۰۰۰۱۷	۰/۰۰۰۳۸
پاوه	۰/۰۰۰۰۹	۰/۰۰۰۲۶
ثلاث باباجانی	۰/۰۰۰۰۲	۰/۰۰۰۰۱
جوانرود	۰/۰۰۰۰۳	۰/۰۰۰۰۴
دالاهو	۰/۰۰۰۰۸	۰/۰۰۰۰۹
روانسر	۰/۰۰۰۱۰	۰/۰۰۰۰۸
سر پل ذهاب	۰/۰۰۰۰۴	۰/۰۰۰۰۲
سنقر	۰/۰۰۰۳۱	۰/۰۰۰۳۲
صحنه	۰/۰۰۰۰۹	۰/۰۰۰۱۴
قصر شیرین	۰/۰۰۰۱۵	۰/۰۰۰۱۸
کرمانشاه	۰/۰۰۱۳۲	۰/۰۰۰۸۸
کنگاور	۰/۰۰۰۱۱	۰/۰۰۰۰۵
گیلان غرب	۰/۰۰۰۰۸	۰/۰۰۰۱۱
هرسین	۰/۰۰۰۰۳	۰/۰۰۰۰۲

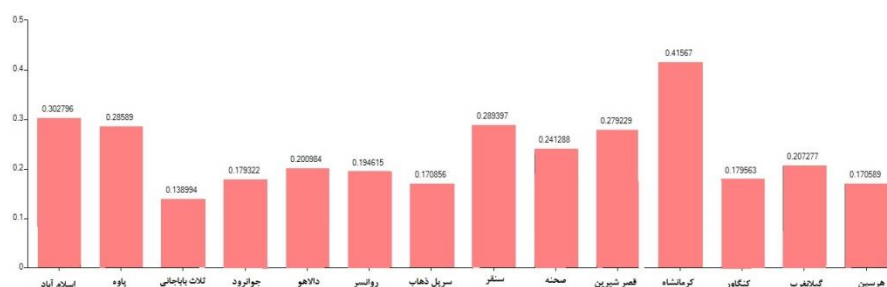
در نهایت نوبت به محاسبه مقدار λ و Qi برای رتبه‌بندی گزینه‌ها می‌باشد. این محاسبه مرحله نهایی مشخص کردن الترناتیوهای است که بهترین وضعیت را در میان شاخص‌ها را دارد. در این مرحله برای رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها در ابتدا مقدار λ برای هر یک از گزینه‌ها محاسبه می‌شود، سپس مقدار Q برای هر گزینه به دست می‌آید که مقدار آن

نشان‌دهنده رتبه نهایی هر گزینه است. هراندازه مقدار Q یک گزینه بالاتر باشد نشان‌دهنده وضعیت مناسب‌تر آن گزینه است. (جدول ۷).

جدول شماره ۷. مقادیر محاسبه‌شده مقدار λ و Q_i و رتبه‌بندی گزینه‌ها

رتبه	Q_i	λ	ماتریس وارینانس
۲	۰/۳۰۲۸	۰/۷۱۳۹	اسلام‌آباد غرب
۴	۰/۲۸۵۹	۰/۶۹۶۷	پاوه
۱۴	۰/۱۳۹	۰/۸۷۵۵	ثلاث باباجانی
۱۱	۰/۱۷۹۳	۰/۸۱۵	جوانرود
۸	۰/۲۰۱	۰/۷۲۴۲	دالاهو
۹	۰/۱۹۴۶	۰/۷۴۵۴	روانسر
۱۲	۰/۱۷۰۹	۰/۸۲۰۳	سرپل ذهاب
۳	۰/۲۸۹۴	۰/۵۸۹۲	سنقر
۶	۰/۲۴۱۳	۰/۷۳۲۲	صحنه
۵	۰/۲۷۹۲	۰/۶۰۲۶	قصر شیرین
۱	۰/۴۱۵۷	۰/۵۵۸	کرمانشاه
۱۰	۰/۱۷۹۶	۰/۸۱۶۴	کنگاور
۷	۰/۲۰۷۳	۰/۷۱۴۷	گیلان غرب
۱۳	۰/۱۷۰۶	۰/۸۱۵۹	هرسین

نمودار زیر مقایسه‌ای بین الترناتیوها را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۳. مقایسه عملکرد الترناتیوها

همان‌طور که از جدول شماره ۳ مشخص است شاخص‌های در نظر گرفته‌شده در فرآیند وزن دهی بر اساس روش آنترویی شانون وزن‌های متفاوتی را دارا شدند همان‌طور که در جدول مشخص است شاخص x_5 با کسب مقدار عددی وزن $0/۲۲۰۱۵$ و پس‌از آن شاخص x_7 با مقدار عددی $0/۱۵۵۶۳$ رتبه دوم و شاخص x_9 رتبه سوم را کسب کرد. درحالی‌که شاخص x_8 با ضریب وزنی $0/۰۰۸۱$ به‌عنوان کم‌اهمیت‌ترین شاخص تشخیص داده شد. پس از پردازش ماتریس تصمیم و عملیاتی کردن روش واسپاس بر روی داده‌ها و شاخص‌ها و گزینه‌های موردنظر مطابق با جدول شماره ۸ و نمودار بالا رتبه‌بندی الترناتیوهای مشخص شد. چنانچه در نمودار مشخص است شهرستان کرمانشاه به دلیل کسب بیشترین امتیاز رتبه اول و پس‌از آن شهرستان اسلام‌آباد رتبه دوم را به خود اختصاص دادند. این در حالی است که شهرستان ثلاث باباجانی به دلیل کسب امتیاز پایین به‌عنوان کم‌اهمیت‌ترین سایت گردشگری در استان کرمانشاه تشخیص داده شد.

نتیجه گیری

برنامه ریزی، هدایت و توسعه زیرساخت صنعت گردشگری به عنوان یکی از منابع بسیار مهم کسب درآمد و ایجاد اشتغال که دارای تأثیرات اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی فوق العاده ای نیز می باشد به عنوان یک نیاز مطرح می شود، اما هدایت این فرآیند تنها با شناخت علمی قابلیت ها و تنگناهای موجود در هر منطقه از کشور میسر است (ملکی و مودت، ۱۳۹۳، ۴۹). بررسی های و مطالعات صورت گرفته نشان می دهد زیرساخت های لازم برای توسعه صنعت گردشگری در سطح کشور و استان ها به صورت متعادل و عادلانه ای صورت نگرفته است و به تبع این امر جذب گردشگر نیز به صورت واقعی و متناسب با پتانسیل های موجود در هر استان و شهرستان صورت نخواهد گرفت و چه بسا شهرستان های محروم از زیرساخت های گردشگری از جذب گردشگر نیز محروم خواهند شد. مطالعات صورت گرفته در رابطه با استان کرمانشاه که توسط پژوهش حاضر صورت گرفت نشان داد استان کرمانشاه نیز از این قاعده مستثنی نبوده و زیرساخت های این استان نیز به صورت نامتوازن در سطح شهرستان ها می باشد. پژوهش حاضر که به بررسی و سنجش رتبه بندی شهرستان های استان کرمانشاه از نظر زیرساخت های گردشگری با استفاده از ۱۰ شاخص انتخابی، در بخش های مختلف زیرساخت های گردشگری در ۱۴ شهرستان استان پرداخته است تجزیه و تحلیل این شاخص های توسعه در مدل واسپاس در مقطع زمانی ۱۳۹۵، وجود نابرابری و تفاوت های اساسی در برخورداری از این شاخص ها میان شهرستان های استان را به وضوح نشان می دهد. بررسی های صورت گرفته پیرامون نابرابری ها نشان می دهد که وجود شکاف بین شهرستان ها به دلایل مختلف از جمله توزیع نامتعادل امکانات و خدمات، جاذبه های طبیعی، مذهبی، تاریخی، زیرساخت های شهری و ... است و این امر موجب گردیده تا میزان سطح برخورداری شهرستان ها از نظر زیرساخت های تراکم و برخورداری در مراکز سکونتگاهی از امکانات و زیرساخت ها و ... و در نتیجه جذب گردشگر باهم متفاوت باشد که این امر عملکردهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مناطق را تحت الشعاع قرار داده است. نتایج نشان می دهد شهرستان کرمانشاه به عنوان مرکز استان به دلیل سطح برخورداری بیشتر از امکانات توانسته با ضریب ۰/۴۱۵۷ در رتبه نخست، حاکمیت و برتری خود را تثبیت کرده و فاصله بسیاری با شهرستان های دیگر از نظر برخورداری از شاخص های بررسی شده داشته باشد و شهرستان اسلام آباد غرب با ضریب ۰/۳۰۲۸ در رتبه دوم و شهرستان سنقر با ضریب ۰/۲۸۹۴ در رتبه سوم قرار گرفته اند. از طرفی دیگر شهرستان ثلاث باباجانی با ضریب ۰/۱۳۹ در رتبه آخر و شهرستان هرسین با ضریب ۰/۱۷۰۶ در رتبه سیزدهم بر اساس شاخص های بررسی شده پژوهش قرار گرفته اند. چراکه این شهرستان ها نتوانسته اند از لحاظ برخورداری از معیارهای مورد بررسی قابل رقابت با مرکز باشند. باین حال با آگاهی و شناخت مسائل و مشکلات و پتانسیل ها سایر شهرستان ها می توان گام های اساسی در رشد و شکوفایی این مناطق برداشت و با سرمایه گذاری در پتانسیل های و استعداد های مناطق محروم در جهت مرتفع ساختن این کاستی ها اقدامات زیربنایی انجام داد. باین حال پیشنهاد می گردد شهرستان های که درجه پایین تری از سطح توسعه در استان قرار دارند مورد توجه ویژه مسئولان قرار گیرند تا سطح توسعه و ارتقای سطح کیفی و زیرساخت های مورد نیاز برای جذب گردشگر در آن ها بهتر گردد تا گامی مهم در زمینه رشد و توسعه همه جانبه و همگون در بین شهرستان های استان، برداشته شود. در این راستا جهت بهبود شرایط کنونی استان های محروم از زیرساخت ها گردشگری پیشنهاد می شود در جهت شناساندن ظرفیت های موجود شهرستان و تقویت پتانسیل های موجود با احداث رستوران های بین راهی، تورهای گردشگری، معرفی و برگزاری همایش های استانی و ملی و برپایی نمایشگاه های صنایع دستی و محلی شهرستان ها با نظارت مناسب و مستمر نهادهای دولتی و بخش خصوصی از ظرفیت های موجود بهره تلاش شود. تا توسعه عادلانه و متوازی از سطح برخورداری از زیرساخت های و جذب گردشگر در سطح استان فراهم گردد.

منابع

- ۱) ابراهیم پور، حبیب و اربطانی، طاهر (۱۳۹۱) بررسی عوامل مؤثر در گردشگری بر اساس انتظارات و ادراکات گردشگران و مدل تحلیل شکاف، فصلنامه مدیریت بازرگانی، تابستان ۱۳۹۱، دوره ۳، شماره ۸، صص ۲۲-۱.

- (۲) احدنژاد روشنی، محسن و صالحی میثانی، حیدر (۱۳۹۱) ارزیابی توزیع فضای زیرساخت‌های گردشگری و تعیین نقش فرایندهای اقتصادی-سیاسی و رشد فیزیکی شهرها در شکل‌گیری آن مطالعه موردی: شهر زنجان، دو فصلنامه مطالعات گردشگری، دوره ۱، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۱، صص. ۹۱-۱۰۵.
- (۳) اکبری، مجید؛ جعفری مهرآبادی، مریم؛ طالشی انبوهی، مرضیه؛ سبحانی، نوخت (۱۳۹۵) سنجش کارایی نسبی شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی در بخش زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل رویکرد تحلیل پوششی داده‌ها (DEA)، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۱۴، شماره ۴۵، زمستان ۱۳۹۵، صص. ۱۹۷-۲۲۰.
- (۴) امانپور، سعید؛ محمدی، اصغر؛ ناصر، مریم (۱۳۹۲) رتبه‌بندی شهرستان‌های استان خوزستان از لحاظ شاخص‌های گردشگری با استفاده از مدل TOPSIS، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال ۵، شماره ۲، بهار ۱۳۹۲، صص. ۲۰۱-۲۲۱.
- (۵) تقوایی، مسعود و رنجبردستانی، محمود (۱۳۸۹) تحلیلی بر پراکنش امکانات و خدمات مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱، شماره ۱، تابستان ۱۳۸۹، صص. ۲۱-۴۸.
- (۶) حاجی نژاد، علی؛ علیزاده، محمدرضا؛ اسلام فرد، فاطمه؛ فاطمی، سید محمدمه‌دی (۱۳۹۲) رتبه‌بندی میزان برخورداری جاذبه‌ها و زیرساخت‌های گردشگری در مراکز شهرستان‌های استان مازندران با استفاده از رویکرد تحلیل عوامل استراتژیک، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال ۵، شماره ۳، صص. ۱۳۰-۱۱۳.
- (۷) رحیم نیا، فریبرز؛ پورسلیمی، مجتبی؛ کریمی مزیدی، احمدرضا (۱۳۹۳) تأثیر صادرات نامرئی کالاها و خدمات گردشگری بر اشاعه فرهنگ؛ با نقش تعدیل‌گری تصویر ذهنی مقصد گردشگری، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال ۳، شماره ۱۱، صص. ۹۶-۱۱۷.
- (۸) رهنمایی، محمدتقی؛ ملک نیا، محبوبه؛ جهانیان، منوچهر (۱۳۹۰) نقش محورهای فرهنگی و تاریخی منطقه ۱۲ در توسعه گردشگری شهر تهران، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۳، شماره ۴، صص. ۸۳-۱۰۱.
- (۹) زنگی‌آبادی، علی؛ پورعبدی‌وند، لاله؛ حیدری‌پور، اسفندیار؛ مصلحی، محسن (۱۳۹۱) تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه گردشگری با استفاده از مدل TOPSIS (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان اصفهان)، مجله جغرافیا و توسعه شهری، دوره ۱، شماره ۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۱، صص. ۷۳-۵۱.
- (۱۰) سلطانی، سحر و شهنوشی، ناصر (۱۳۹۰) اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری عمده شهرستان مشهد از منظر گردشگران داخلی، فصلنامه مطالعات گردشگری، دوره ۱، شماره ۱، صص. ۱۷-۵.
- (۱۱) شماعتی، علی و موسی‌وند، جعفر (۱۳۹۰) سطح‌بندی شهرستان‌های استان اصفهان از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل‌های AHP و TOPSIS، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، پاییز ۱۳۹۰، دوره ۳، شماره ۱۰، صص. ۲۰-۱۰.
- (۱۲) شمس‌الدینی، علی و سنایی مقدم، سروش (۱۳۹۷) تحلیلی بر سنجش زیرساخت‌های گردشگری در فضاها شهری (مطالعه موردی: شهر زنجان)، فصلنامه گردشگری شهری، دوره ۵، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۷، صص. ۸۲-۶۵.
- (۱۳) طالقانی، محمد و فتاحی، سارا (۱۳۸۴) کیفیت خدمات گردشگری و اهمیت آن در جلب رضایت گردشگران، نشریه مدیریت، پاییز ۱۳۸۴، دوره ۲۸، شماره ۱۰۰-۹۹، صص. ۶۴-۵۶.
- (۱۴) عیسی‌لو، شهاب‌الدین؛ خاکساری رفسنجانی، علی؛ سعیدی راد، مجید (۱۳۹۶) سنجش سطح برخورداری شهرستان‌های استان مرکزی به لحاظ زیرساخت‌های گردشگری، فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۲، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۶، صص. ۵۶۷-۵۵۳.
- (۱۵) قالیباف، محمدباقر و شعبانی‌فرد، محمد (۱۳۹۰) ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری بر اساس مدل‌های تصمیم‌گیری چند متغیره (مطالعه موردی: شهر سنندج)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۶، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۰، صص. ۱۷۲-۱۴۷.
- (۱۶) قنبری، ابوالفضل؛ شجاعی‌وند، بهمن؛ زینلی، بهرام (۱۳۹۳) رتبه‌بندی شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی بر اساس زیرساخت‌های گردشگری شهری با روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، دوره ۴، شماره ۱۲، صص. ۸۹-۱۱۲.
- (۱۷) معصومی اشکوری، سید حسن (۱۳۸۷) اصول و مبانی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، چاپ چهارم، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- (۱۸) موسوی، میر نجف؛ ویسیان، محمد؛ محمدی حمیدی، سمیه؛ اکبری، مهناز (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی و اولویت‌بندی

- توان‌ها و زیرساخت‌های توسعه گردشگری با روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره (مورد مطالعه: شهرستان‌های استان کردستان)، فصلنامه گردشگری شهری، دوره ۲، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، صص. ۳۱-۱۷.
- ۱۹) نظم فر، حسین؛ عشقی چهاربرج، علی؛ علوی، سعیده (۱۳۹۶) سطح‌بندی شهرستان‌های استان هرمزگان در بهره‌مندی از زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل تلفیقی کاندراست، فصلنامه گردشگری شهری، دوره ۴، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۶، صص. ۷۹-۶۱.
- 20) Ata. G. G, Parvin. D. & Maryam. G, (2016) Ranking Tourism Attractions Based on Potential to Attract Tourists by Using Numerical Taxonomy Model (Case: City of Khoy), *Urban Economics and Management*, Vol.5, No.4, pp.119- 132.
- 21) Baležentis, Tomas. & Kriščiukaitienė, Irena. & Baležentis, Alvydas. & Garland, Ron. (2012) A quantitative analysis Rural tourism development in Lithuania (2003–2010) *Tourism Management Perspectives*, Vol.2–3, pp.1–6.
- 22) -Bridgman, P. W. (1992) *Dimensional Analysis*. New Haven, CT, U.S.A: Yale University Press.
- 23) Cetin, M. & Sevik, H. (2016) Evaluating the recreation potential of Ilgaz Mountain National Park in Turkey. *Environ, Monit. Assess*, 188, 52. (CrossREF) (PubMed).
- 24) Fishburn, P. C. (1967) *Additive Utilities with Incomplete Product Set: Applications to Priorities and Assignments*. Operations Research Society of America (ORSA), Baltimore, MD, U.S.A.
- 25) Feng, X. H. & Ju, C.Y. (2010) Evaluacion and analysis on the tourism resources in Hami Region based on GIS mapping technology. *Ecol, Econ*, Vol.6, pp.457- 462.
- 26) Kocan, N. & Yucesoy, N. (2016) Kizilcahamam – Camlidere Geopark (Ankara / Turkey) with its geological heritage values and geotourism planning. *J. Geol, Soc. India*, Vol.87, pp.112- 118.
- 27) Jarvis, Diane. & Stoeckl, Natalie. & Liu, Hong-Bo. (2016) The impact of economic, social and environmental factors on trip satisfaction and the likelihood of visitors returning, *journals of Tourism Management*, Vol.52, pp.1-18.
- 28) Huong, T. T. & Quang, H. T. & An, T. N. & Luc, H. (2018) Multicriteria Evaluation of Tourism Potential in the Central Highlands of Vietnam: Combining Geographic Information System (GIS), Analytic Hierarchy Process (AHP) and Principal Component Analysis (PCA), *jornal sustainability*, Vol.10, No.3097, pp.2- 20.
- 29) Tucker, H. (2003) *Living with Tourism: Negotiating Identities in a Turkish Village*, London: Routledge.
- 30) Saparaukas, J. & Zavadskas, E. K. & Turskis, Z. (2011) Selection of Facade's Alternatives of Commercial and Public Buildings Based on MultipleCriteria, *International Journal of Strategic Property Management*, Vol.15, No.2, pp.189–203.
- 31) Simanaviciene, R. & Ustinovicus, L. A. (2012) New Approach to Assessing the Biases of Decisions Based on MultipleAttribute Decision Making Methods, *Electronics and Electrical Engineering*, Vol.1, No.117, pp. 29-32.
- 32) Sanchez, M. & Sanchez, J. M. & Rengifo, J.I. (2014) Methodological approach for assessing the potential of a rural tourism destination: An application in the province of Caceres (Spain). *Curr. Issues Tour*, Vol.19, pp.1084–1102.
- 33) UNWTO. (2015) *Tourism Highlights*. Accessed: 21st December 2014, <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights>.
- 34) Zabkar, Vesna. & Brencic, Maja. & Dmitrovic, Tanja. (2010) Modeling perceived quality, visitor satisfaction and behavioral intentions at the destination level, *Tourism Managemen*, Vol.31, No.4, pp.537-548.